

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И ФИНАНСИ
(ВУЗФ), СОФИЯ

Катедра „Финанси”

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд на тема:

**МЕХАНИЗЪМ ЗА ИНОВАЦИОННО РАЗВИТИЕ В
СЕЛСКОСТОПАНСКИЯ И ХРАНИТЕЛЕН СЕКТОР В
КОНТЕКСТА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИЧЕСКА
ИНТЕГРАЦИЯ**

**за присъждане на научната степен
„Доктор на икономическите науки”
в направление 3.8 Икономика**

**Докторант:
Роберт Юрчак**

СОФИЯ

2023 г.

Дисертацията на тема „Механизъм за иновационно развитие в селскостопанския и хранителен сектор в контекста на регионалната икономическа интеграция” се състои от 325 страници и включва въведение, четири глави, заключения, списък с използвана литература и 20 приложения. Представени са 55 таблици и 65 фигури. Библиографията съдържа 178 източника (включително книги, статии, периодични и непериодични статистически и други публикации, доклади и онлайн източници). Резултатите от изследването са представени в 35 публикации (включително 1 колективна и 1 самостоятелна монография).

Дисертацията ще бъде защитена във Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) на заседание на Академичния съвет, насрочено със заповед на Ректора на ВУЗФ. Материалите по защитата са на разположение на заинтересованите страни.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на в във Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) на заседание на Академичния съвет, насрочено със заповед на Ректора на ВУЗФ. Материалите по защитата са на разположение на заинтересованите страни.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	4
1. Значение и приложимост на изследването.....	4
2. Цел и задачи на изследването	6
3. Научноизследователски методи	7
4. Информационна основа на изследването	8
5. Научна новост на получените резултати	8
6. Ограничения на изследването	12
7. Практическо значение на получените резултати.....	13
8. Личен принос на кандидата	13
9. Съдържание на дисертацията.....	13
II. ОБЩО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	14
III. ОБОБЩЕНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА	15
1. Теоретични и методологични основи за създаване на икономическия механизъм за иновационно развитие в селскостопанския и хранителен сектор.	15
2. Състояние и основни тенденции в развитието на селскостопанския сектор на Европейския съюз.....	22
3. Методологични инструменти за оценка и регулиране на регионалния пазар на хранителни продукти и логистични услуги.	25
4. Концептуален модел за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на цифровата трансформация.	30
IV. ЗАКЛЮЧЕНИЯ	40
V. СПИСЪК НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ.....	41

I. ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Значение и приложимост на изследването

В настоящия момент, общата селскостопанска политика представлява съвкупност от форми и методи за организирана дейност на държавите от Европейския съюз (наричан отгук нататък накратко „ЕС”) и техните институции, насочени към оформяне на рационално и устойчиво развитие на селското стопанство и селскостопанските територии в рамките на Европейската общност. Общата селскостопанска политика на ЕС (наричана отгук нататък накратко „ОСП”) осигурява ефективно селскостопанско производство и продоволствена сигурност чрез използване на субсидии и стабилни цени на храните (на минимално ниво). Тя определя основната роля на ЕС в световното производство и търговия с храни: държавите от ЕС извършват 17% от световния износ на храни; ЕС се нарежда на второ място в света като износител на млечни продукти и свинско месо и на трето място в износа на птиче месо и зърнени храни. Селскостопанският сектор на ЕС продължава да разширява своето производство, за да отговори на нарастващото глобално търсене на хранителни продукти, което според прогнозите на Организацията на ООН за прехрана и земеделие (ФАО) ще се увеличи със 70% до 2050 г.

Всяка европейска държава има свои собствени характеристики: географско разположение, природни и климатични условия, гъстота на населението, фактори на селскостопанското производство, организационни и правни форми, достигнато ниво и потенциал за развитие, конкурентоспособност на хранителните пазари, форми на държавна подкрепа за селскостопанския сектор, и други.

Целите за развитие на селското стопанство в държавите от Европейския съюз са осигуряване на продоволствената сигурност на държавите от ЕС; повишаване на производителността на селскостопанския сектор с оптимално използване на производствените фактори (например: трудови ресурси, внедряване на научния и технологичен прогрес); осигуряване на нормален стандарт на живот за жителите на селските райони, и по-специално повишаване на нивото на индивидуалните доходи; стабилизиране на пазара; предоставяне на възможности за доставката на продукти; гарантиране на справедлив жизнен стандарт на

населението в селските райони; създаване на сигурен достъп до доставки на хранителни продукти; осигуряване на храни на потребителите на достъпни цени.

Селскостопанският и хранителен сектор на европейските държави през 21 век трябва да бъде иновационен и природосъобразен, с голям брой „зелени” технологии, които могат да задоволят нуждите на населението от висококачествени храни и алтернативни горива, като същевременно поддържа тяхната конкурентоспособност на световните пазари. Системата на ФАО успешно управлява международни системи за мониторинг на информацията с цел анализ и прогнозиране на селскостопанското производство, хранително-вкусовата промишленост, пазарите на храни и селскостопанския сектор. Едно от направленията на това изследване е разработването на теория и методология за изучаване на единната селскостопанска политика, както и създаване на съвременни средства за анализ и прогнозиране на развитието в съвременните условия. Особено важно е теоретичното и методологично обосноваване на глобализацията на пазарите на селскостопански продукти и храни, интегрирането на различни индустрии, които осигуряват продоволствената сигурност, развитието на износа и вноса на селскостопански продукти и изравняването на нивата на потребление на храни от различните социални слоеве на населението. Изследването на проблемите на продоволствената сигурност и независимост на европейските държави е необходимо за оценка на държавната селскостопанска политика, за обосноваване на стратегията за развитие на селскостопанския и хранителен сектор, включително и неговото иновационно развитие. Това изследване използва интегриран подход, който включва изследване на икономическите, социалните и екологичните процеси, както и иновационните фактори в развитието на общата селскостопанска политика на държавите-членки на Европейския съюз в контекста на глобализацията и регионалната интеграция.

Изследването на въпросите на иновацията като специален фактор за икономическия растеж, както и създаването на национални модели за иновационно развитие на икономиката, е извършвано от Aghion F., Aizard U., Acemoglu D., Bright J., Hoover E., Jonkers K., Jones C., Diner K. Drucker P., Castele M., Krugman P., Muldar W., Meister K., Mendell S., Mensch G., Romer P., Santo B., Thiess D., Friedman J., Freeman Kr., Hayek P., Hartmann H., Howitt P., Hiruka M., Schumpeter J., Ennis D., Jansen F. и други.

Въпросите, свързани с изследването на концепцията за клъстерите (групирането), тяхната еволюция, както и определянето на условията за формирането и функционирането им, получават съществено внимание в трудовете на М. Porter, G. Lindqvist, K. Ketels, M. Muro, P. Krugman, B. Harrison, E. Bergman, E. Fezer и други.

Въпреки значителния брой научни разработки и натрупания опит от функционирането на организациите, същността на икономическия механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор все още не е достатъчно добре разкрита от теоретична гледна точка. Поради тази причина, в методологично отношение е необходимо изясняване на условията, принципите и методите за формиране на комплексна оценка за нивото на продоволствена сигурност; на практика, не са разработени препоръки за прилагане на икономическия механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор. В тази връзка възниква обективна необходимост от задълбочено изследване на теоретичните, методологичните и практическите аспекти на икономическия механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в различните държави. Необходимостта от подобряване на съществуващите и търсене на нови подходи за разрешаване на този сложен проблем определя темата, целта и задачите на това изследване.

2. Цел и задачи на изследването

Целта на дисертационното изследване е да разработи концептуален модел за формиране на икономически механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в различни държави от Европейския съюз, насочен към осигуряване на продоволствена сигурност и по-нататъшна интеграция на икономиката в съвременната световна система. В съответствие с тази цел са поставени и решени следните задачи:

- разработени са теоретичните основи за формиране на обща селскостопанска политика на държавите от ЕС;
- разкрити и задълбочени са същността, класификацията и видовете иновации;
- изследвани са методологичните подходи за формиране на междумрежови иновационни клъстерни структури;

- проучен е световният опит и насоки за иновационно развитие на икономиката;
- извършен е системен анализ на функционирането на селскостопанския и хранителен сектор в държавите от ЕС (на примера на Полша);
- обосновани са факторите, влияещи върху състоянието, осигуряването и мониторинга на продоволствената сигурност на държавите от ЕС;
- разкрити са особеностите във формирането на пазара на биологични продукти и потребителския избор на иновационни хранителни продукти;
- разработени са насоки за развитието на общ пазар на логистични услуги;
- разработена е програма за управление на търговските рискове на пазара на хранителни продукти;
- разработен е институционален механизъм за развитие на регионалните публично-частни партньорства в цифровата икономика;
- обосновани са прогнозите за устойчиво развитие на селскостопанския и хранителен сектор в държавите от Европейския съюз;
- разработени са перспективни насоки за развитие на иновационния процес в селскостопанския и хранителен сектор.

Предметът на изследването е икономическия механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор на държавите от Европейския съюз. Икономическият механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор на държавите от Европейския съюз е изследван от автора като набор от инструменти, методи, техники, модели и алгоритми, които осигуряват въздействие върху иновациите за повишаване на ефективността и конкурентоспособността, както и за постигане на стратегически цели. Предмет на изследването е системата от организационни и икономически отношения, които възникват при формирането и усъвършенстването на икономическия механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор.

3. Научноизследователски методи

В хода на изследването са приложени следните методи за провеждане на научни изследвания:

- теория на системите, изследване на операциите, икономико-математически и статистически методи (сравнение, анализ, синтез, групиране и други) при

- осъществяване на икономически анализ на функционирането на селскостопанския и хранителен сектор;
- анкетно проучване – при изследване на елементите на информационната система и видовете рискове в процеса на вземане на управленски решения в селскостопанския сектор;
 - точкова система – при оценка на информационните източници, които се предлага да бъдат използвани в процеса на мониторинг на продоволствената сигурност на държавите от Европейския съюз;
 - икономическо и математическо моделиране – при прогнозиране на иновационното развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на регионалната икономическа интеграция;
 - графични методи с използване на информационните технологии и възможностите на програмния продукт за електронни таблици „Microsoft Excel” при определяне на динамиката на икономическите показатели и тяхната зависимост от различни фактори и условия.

4. Информационна основа на изследването

Информационната основа на изследването се състои от научните постижения на местни и чуждестранни изследователи по въпросите за подобряване на механизма за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на регионалната икономическа интеграция. Взети са под внимание разпоредбите на нормативните правни актове, статистическата и аналитичната информация на Организацията на ООН за прехрана и земеделие (ФАО) и Министерството на селското стопанство и развитие на селските райони на Полша, както и на различни организации от селскостопанския и хранителен сектор.

5. Научна новост на получените резултати

Научната хипотеза е да се разработят теоретичните и методологични основи за формиране на икономически механизъм за иновативно развитие на хранително-вкусовия сектор в страните от Европейския съюз; разработване на методология за анализиране и оценка на функционирането на хранително-

вкусовия сектор на страните от ЕС в контекста на необходимостта от повишаване на неговата конкурентоспособност на различни пазари; разработване на концепция за иновативно развитие на хранително-вкусовия сектор, осигуряваща продоволствена сигурност, повишаване на ефективността му в условия на несигурност и риск с цел интегрирането му в световната икономика.

За първи път на практика:

- обоснована е концепцията за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в съвременните условия, която представлява комплексно използване на интензивни на знания производствени фактори и условия (ефективно използване на научно-техническия потенциал; интегриране на наука, образование и производство; технологична модернизация, основана на съвременните иновационни технологии; система за управление), обосноваване на формите, видовете и направленията за развитие и внедряване на иновации, институционални рамки, които осигуряват продоволствената сигурност на държавите и допринасят за устойчив икономически растеж на националната икономика;
- разработена е стратегия за иновационно развитие на клъстерен принцип като основен фактор в механизма на формиране, функциониране и иновационно развитие, който съчетава по оптимален начин една устойчива система за разпространението на нови технологии, знания и продукти (така наречената „технологични мрежа”), която се основава на съвместна научна база, а клъстерните организации притежават конкурентни предимства, благодарение на своята способност за провеждане на интелигентна специализация и минимизиране на разходите за внедряване на иновации, което гарантира, че селскостопанският и хранителен сектор достигат качествено ново ниво;
- предложени са мерки и препоръки за формиране на институционален механизъм за развитие на публично-частни партньорства в рамките на цифровата икономика, който включва, наред с електронна платформа, също така и център за компетенции за формиране на мрежови връзки, и интелигентна електронна платформа, осигуряваща откритост, прозрачност, достъпност, стимулиране и оптимизиране на взаимодействието между държавните институции и частния сектор при реализирането на иновационни мрежови проекти на регионално ниво.

Внесени са подобрения в:

- подхода за разбиране на категорията „иновационен хранителен продукт“, въз основа на който се предлага неговото тълкуване като наличие на нови потребителски свойства (новост, подобрение, модификация), подобряващи качествените свойства на хранителния продукт или производствената технология, и който е насочен към възможността за прилагането му при формирането на стратегия за популяризиране и позициониране на здравословните храни;
- класифициране на иновациите съгласно разнообразни критерии: по естеството на взаимоотношенията и областта на дейност, по обхвата на разпространение и по предметна и съдържателна структура, които заедно отразяват способностите на производителите и отношението на потребителите към иновациите в селскостопанския и хранителен сектор;
- подход за разбиране на иновационния процес като постоянно преобразуване на технически (или технологични) идеи в нови технологии (или в техни отделни компоненти) и внедряването им в селскостопанския и хранителен сектор с цел получаване на нови иновационни продукти;
- методологични инструменти за цялостна оценка на съвременните модели за устойчиво развитие на селското стопанство в държавите от Европейския съюз, включително Полша, което съответства на изпълнението на целите на ООН и гарантиране на националната продоволствена сигурност;
- механизъм за формиране и функциониране на системата за информационна поддръжка на икономическите анализи, оценката и мониторинга на продоволствената сигурност на държавите, която допринася за получаване на първоначална информация, определяне на качеството и достатъчността и предоставяне на резултатите към системата за управление за вземането на рационални управленски решения на различни нива в селскостопанския и хранителен сектор;
- методологични инструменти за оценка на пазара на логистични услуги, включително набор от мерки, насоки и инструменти за създаването на общ логистичен пазар в Европейския съюз и иновационно развитие на логистичната инфраструктура като начин за извършване на стопанска дейност, допринасящ за популяризирането на селскостопанските продукти и

храни сред потребителите на едро и дребно, и който осигурява устойчивост и целенасочено функциониране на системата за логистични услуги в селскостопанския сектор в условията на регионална икономическа интеграция;

- методологични инструменти за изграждане на модели на тенденциите, които допринасят за извършването на динамичен анализ и идентифициране на основните тенденции в иновационното развитие на селскостопанския и хранителен сектор, както и на пазара на биологични продукти, и прогнозиране на тяхното устойчиво производство в бъдеще;
- методологичен подход за управление на търговския риск, който включва обосноваване и внедряване на разработените етапи и подходи за използване на информационната система за оценяване на три групи от рискове, които могат да възникнат в процеса на събиране и обработка на информация, и отчитане на тяхното въздействие върху дейността на организациите в селскостопанския и хранителен сектор.

Допълнително развитие получават:

- категорийно-понятийния апарат, свързан с въпроса за иновационното развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на регионалната икономическа интеграция чрез предоставяне на определения за термините „обща селскостопанска политика”, „иновация”, „икономически механизъм за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор”, като комплексна характеристика, отразяваща съвкупност от инструменти, системи, методи, начини, модели и алгоритми за осигуряване на ефективност, устойчивост и конкурентоспособност, както и за постигане на стратегически цели, което изисква интегриран подход при техния анализ и оценка;
- методологичен подход за цялостен анализ на механизма за иновационно развитие на организациите в селскостопанския и хранителен сектор от гледна точка на осигуряването на продоволствена сигурност, подобряване на нивото и качеството на живот;
- методология за цялостна оценка на иновационното развитие на селскостопанския и хранителен сектор, която позволява да се вземе предвид въздействието на иновационния потенциал, иновационната активност и

- иновационната дейност върху подобряването на ефективността на производството, което се основава на изчисляването на интегралния показател – коефициентът на иновационно развитие на организациите;
- механизъм за формиране и създаване на междумрежови иновационни клъстерни структури, базирани на използването на главни базови технологии, което позволява да се повиши конкурентоспособността на продуктите и експортния потенциал на селскостопанския и хранителен сектор.

6. Ограничения на изследването

Основното ограничение в рамката на това изследване е фокуса на предложенията, който е насочен изключително към организациите от селскостопанския и хранителен сектор на държавите от Европейския съюз. По-специално, това е подобряването на функционирането на организациите от селскостопанския и хранителен сектор в контекста на регионалната икономическа интеграция, тъй като дейностите на тези стопански субекти се различават съществено от промишленото производство, търговията, строителството, услугите и другите сектори на националната икономика. Също така предложенията за подобряване на механизма за устойчиво развитие на селското стопанство в Полша, вземайки предвид иновационното осигуряване на технологичния процес, са насочени към стопански субекти, които разполагат със собствени финансови ресурси или с възможността за привличане на финансиране от външни източници, за да актуализират материалната и техническата си база и да внедрят съвременни ресурсоспестяващи технологии.

Единствено интегрираният подход към концепцията на механизма за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в съвременните условия ни позволява да обосновем аспектите на неговото формиране и функциониране, да уточним неговите структурни елементи и подходи за оценка, като вземем предвид видовете дейности, а след това да разработим и концептуален модел.

7. Практическо значение на получените резултати

Предложенията и препоръките, представени в дисертацията, са насочени към подобряване на механизма за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на регионалната икономическа интеграция, формиране и функциониране на ефективна система за информационно осигуряване и мониторинг на продоволствената сигурност, разработване на мерки за осигуряване на стабилно функциониране и устойчиво развитие на селското стопанство в Европейския съюз, включително в Полша.

8. Личен принос на кандидата

Дисертацията представлява независимо, цялостно и завършено изследване. Теоретичните и практически разработки, заключенията и препоръките, съдържащи се в този труд и представени за защита, са получени в резултат от самостоятелната и независима работа на автора. От научните публикации, издадени в съавторство, в дисертацията са използвани единствено материалите, които са резултат от лични научни изследвания.

Приносът на автора към колективните научни публикации е посочен в списъка с публикациите.

9. Съдържание на дисертацията

Дисертацията, с общо 325 страници, е съставена от въведение, четири глави, заключения, списък с използвана литература и 20 приложения. Представени са 45 таблици и 65 фигури. Библиографията съдържа 163 източника (включително книги, статии, периодични и непериодични статистически и други публикации, доклади и онлайн източници). Резултатите от изследването са представени в 133 публикации (включително 2 колективни и 2 самостоятелни монографии).

II. ОБЩО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведение

Глава 1. Теоретични и методологични основи за създаване на икономическия механизъм за иновационно развитие в селскостопанския и хранителен сектор.

1. Общата селскостопанска политика на Европейския съюз: еволюция и тенденции на развитие.
2. Концепция, класификация и видове иновации в селскостопанския и хранителен сектор.

Глава 2. Състояние и основни тенденции в развитието на селскостопанския сектор на Европейския съюз.

1. Световен опит и насоки за иновационно икономическо развитие.
2. Съвременни модели за развитие на селското стопанство в държавите от Европейския съюз.
3. Съвременни тенденции в устойчивото развитие на селското стопанство в Полша.

Глава 3. Методологични инструменти за оценка и регулиране на регионалния пазар на хранителни продукти и логистични услуги.

1. Оценка на състоянието, осигуряването и мониторинга на продоволствената сигурност в държавите от Европейския съюз.
2. Характеристики на формирането на пазара на биологични продукти и потребителския избор на иновационни хранителни продукти.
3. Насоки в развитието на общия пазар на логистични услуги.

Глава 4. Концептуален модел за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на цифровата трансформация.

1. Разработване на програма за управление на търговския риск в селскостопанския и хранителен сектор.
2. Формиране на институционален механизъм за развитие на регионалните публично-частни партньорства в цифровата икономика.
3. Концептуален модел за устойчиво иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор.

Заклучение

III. ОБОБЩЕНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

ВЪВЕДЕНИЕ

Във въведението е обосновано значението и приложимостта на темата на дисертационното изследване, формулирани са целта и задачите на изследването, определен е личния принос на кандидата за докторска степен и са представени данни относно проверката на получения научен материал.

Глава 1. Теоретични и методологични основи за създаване на икономическия механизъм за иновационно развитие в селскостопанския и хранителен сектор.

Първата глава разглежда еволюцията и тенденциите на развитие на единната селскостопанска политика на Европейския съюз, като разкрива същността, класификацията и видовете иновации в селскостопанския и хранителен сектор, и обобщава методологичните подходи за формиране на междумрежови иновационни клъстерни структури.

Изследването на опита, постигнат при подпомагане на селското стопанство в държавите от Европейския съюз, показва, че усъвършенстването на механизма за неговото използване е основна цел на селскостопанската реформа на Общата селскостопанска политика на Общността. Съгласно програмите за рационално развитие на селското стопанство и селските райони, приети от почти всички държави-членки на ЕС, основните приоритетни области за използване на държавна подкрепа са: повишаване на конкурентоспособността на селскостопанската продукция, опазване на околната среда и развитие на инфраструктурата в селските райони.

Под ефективна конкуренция в селското стопанство се разбира неговата висока интензивност, произтичаща от липсата на бариери за навлизане на пазара и наличието на съществен брой конкуриращи се субекти, влизащи в контролирани от държавата отношения на партньорство (сътрудничество), за да се минимизират паралелните разходи, да се изберат най-добрите бизнес стратегии, достъпни за партньорите, и да се откажат от съперничество, водещо до загуба на най-слабите участници на пазара. Очакваните резултати са икономии от мащаба, нови

търговски потоци и повишена конкуренция с оглед на интересите на потребителите.

Научно-техническият прогрес, довел до индустриализацията на селското стопанство, се е превърнал в основния фактор, определящ развитието на селското стопанство в развитите държави. Около две трети от увеличението на селскостопанското производство се осигурява от иновации със съответната държавна подкрепа.

Същността на Общата селскостопанска политика може да се тълкува като съгласувани действия на държавите от ЕС за осигуряване на стабилност и наличност на селскостопански продукти на устойчиви цени, повишаване на селскостопанската ефективност, поддържане на жизнения стандарт на селскостопанските производители, фермерите и техните семейства, гарантиране на разумни ценови нива за потребителите.

Световната концепция за успешно развитие на икономическите системи на различни нива се характеризира по следния начин: „иновация = икономически успех“. Извършеният сравнителен анализ на същността на категорията „иновация“ ни позволява да отбележим, че тя се основава на характеристиките на отделните свойства на обекта на изследване, областта на приложение и ефективността на използване. Основните разлики в определенията на понятието „иновация“ се изразяват в проявлението на градацията на новостта, когато обектът се променя под въздействието на иновацията, проявяващо се в създаването на принципно нов, непознат до дадения момент продукт (услуга), до подобряване на свойствата, параметрите и характеристиките на наличния на пазара продукт (услуга), и в изразяването на полето на практическо приложение на иновациите от стопанските субекти (технологични, организационни, маркетингови иновации), и на трето място, в признаване на необходимостта от осигуряване на икономическа ефективност от въвеждането на иновации.

Основната особеност при разглеждането на иновациите в практиката е следната: мащабът на разглеждане и оценка на иновациите и иновационните дейности се извършва на микро-, мезо- и макроравнище; проявление на „новостта“ в нивата: „ново за пазара“, „ново за предприятието“, „ново за потребителя“. Този подход към изучаването и оценката на иновациите позволява да се осигури гъвкавост в процеса на иновации и бързо да се реагира на пазарните условия, за да се вземат оптимални управленски решения.

Понастоящем, в условията на съвременната концепция за социално развитие, протича процесът на формиране на интегриран подход към изучаването на понятието „иновация” като система и механизъм, съчетаващи следните фактори: промяна, процес и резултат в областта на новите продукти и процеси с търговско приложение.

Определението на автора за „иновация” е: комплексен резултат от практическите дейности на стопанските субекти при създаването и внедряването на нови продукти, нови технологии и методи за управление с цел повишаване на конкурентоспособността и ефективността на различни дейности на селскостопанските организации.

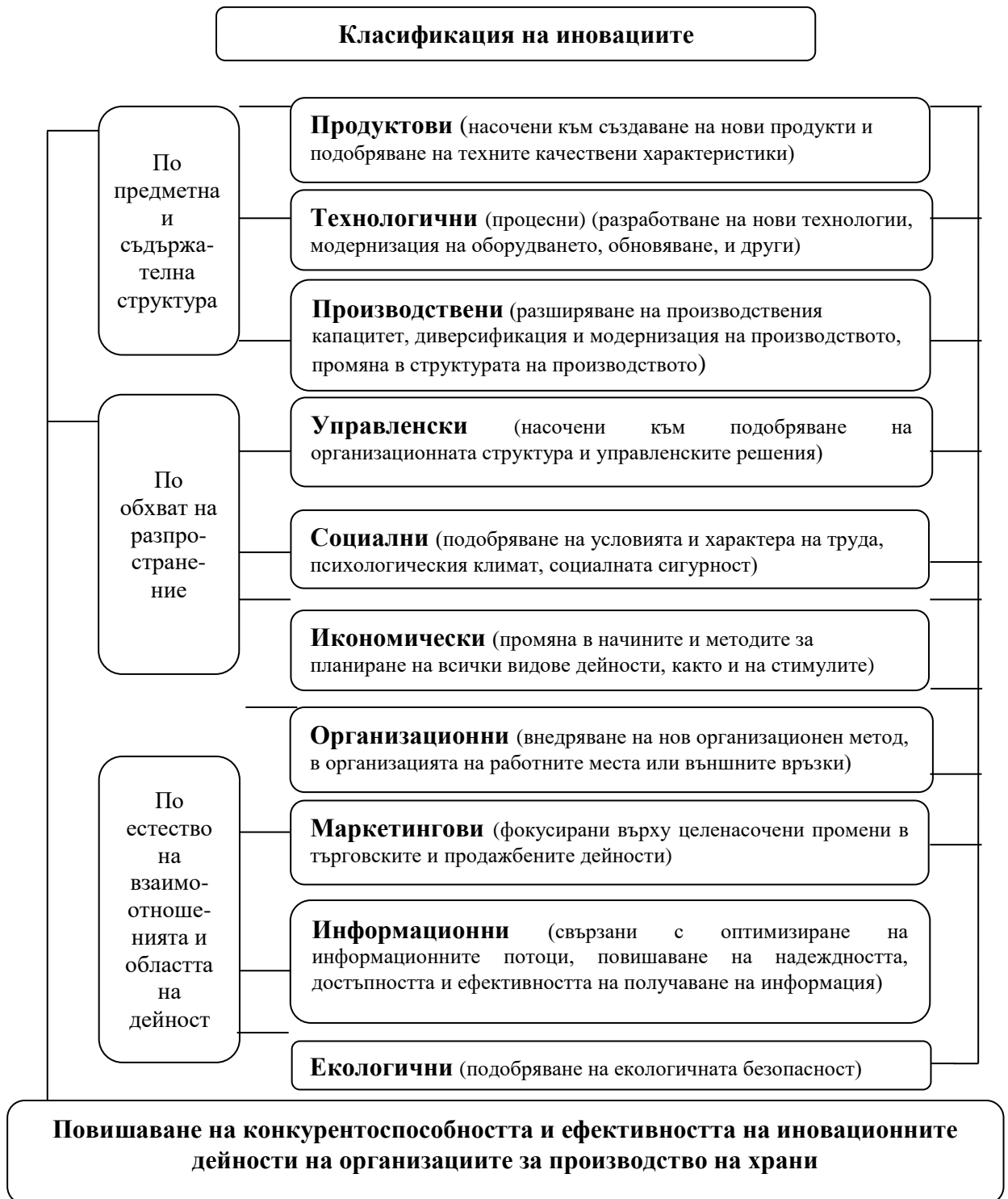
Важен елемент от теоретико-методологичната обосновка на същността на понятието „иновация” е тяхната класификация. Класификацията на иновациите е разделянето им в определени групи според специфични характеристики. Изграждането на класификационни модели на иновациите трябва да се основава на следните критерии: сложността на набора от разглеждани класификационни характеристики за анализ и кодиране; възможността за количествено (качествено) определяне на критерия; научна новост и практическа стойност на предложената класификационна характеристика.

Както показва анализът, особеностите в прилагането на иновациите в организациите от селскостопанския и хранителен сектор са следните:

- основният вид иновация е технологичната иновация, включително иновация на продукт и иновация на процес,
- иновациите в селскостопанския сектор се характеризират с принципа на комбиниране: технологични, организационни и маркетингови иновации,
- иновационните технологии се развиват в различни посоки, които включват производствената посока: промяна на производствената технология, контрол на съхранението и качеството на продукта, промяна на компонентния състав на хранителния продукт, използване на нови суровини, подобряване на опаковката на хранителния продукт; организационно направление: усъвършенстване на системата за планиране, организация, контрол и мотивация; маркетингово направление: използване на маркетингови стратегии, сравнителен анализ и технологии за приложение на търговските марки,

– резултатът от физическото изражение на иновационната дейност на организациите от селскостопанския и хранителен сектор са: нови или подобрени видове хранителни продукти; нови или подобрени услуги; нови или подобрени производствени процеси и технологии, машини и оборудване; нови или подобрени производствени системи, нови или подобрени подходи към организацията на маркетинговите дейности на предприятието, нови или подобрени организационни форми на управление. Въпреки това иновациите не са самоцел, тъй като те трябва да се извършват, за да се повиши конкурентоспособността на организацията. Иновациите, които влияят върху конкурентоспособността на селскостопанските организации, са класифицирани съгласно следните критерии: по естество на взаимоотношенията и областта на дейност (социални, икономически, организационни, маркетингови и информационни иновации); по обхвата на разпространение (производствени и управленски иновации); по предметната им и съдържателна структура (продуктови и технологични (процесни) иновации) (Фиг. 1.1).

Фигура 1.1 – Класификация на иновациите в селскостопанския и хранителен сектор.

Източник: Собствена работа на автора

Въз основа на горната класификация се определят основните насоки на въздействието на иновациите върху подобряването на конкурентоспособността и ефективността на селскостопанските организации.

Иновационното ядро на организациите в селскостопанския и хранителен сектор са следните видове иновации: технологични, маркетингови и организационни. Разглеждането на характеристиките на проявлението на иновациите в организациите от селскостопанския и хранителен сектор ни позволява да отчетем връзката между базовите и производните променливи от дейността на субектите на пазарната среда в контекста на извършването на иновационни дейности. Като основни компоненти на дейността на организациите от селскостопанския и хранителен сектор са идентифицирани следните: природни ресурси, производствени ресурси, трудови ресурси, финансови ресурси, информационни ресурси, които, в зависимост от развитието на иновационното ядро на предприятието (технологични иновации, насочени към разработването и производството на нови и/или подобрени продукти, използването на технологии за спестяване на енергия и ресурси; маркетингови иновации – развитието на нови пазари за продажби, разработването и прилагането на нови стратегии за продажби и популяризиране на продуктите, своевременно разработване и прилагане на маркетингови концепции; организационни иновации – стратегическо планиране, бизнес процеси, стандартизация, сертификация), могат да окажат положително въздействие върху ефективността на променливите компоненти на дейността на предприятието, а именно да увеличат пазарния му дял чрез производство и продажба на хранителни продукти, които отговарят на изискванията на потребителите и се характеризират с високи качествени показатели, да увеличат пазарния му дял чрез устойчивост на продуктите, чрез използване на нови технологии и методи за производство и опаковане, което от своя страна да допринесе за подобряване на хранителните качества на продуктите и формиране на система за здравословно хранене на населението.

Определението на автора за „иновация“ е: комплексен резултат от практическите дейности на стопанските субекти при създаването и внедряването на нови продукти, нови технологии и методи за управление с цел повишаване на конкурентоспособността и ефективността на различни дейности на селскостопанските организации. В селскостопанската сфера иновациите се извършват в почти всички области на дейност и се разглеждат като елемент на иновационното развитие, като иновационната дейност представлява практическото прилагане на научен, технически и интелектуален потенциал с цел получаването на нови (или подобрени) продукти или на по-усъвършенствана

технология и метод за организиране на производството и управлението. Иновациите се класифицират съгласно следните им характеристики:

- по характер на взаимоотношенията и сферата на дейност (социални, икономически, организационни, маркетингови и информационни иновации),
- по обхвата на разпространение на иновациите (производствени и управленски иновации),
- по предметната им и съдържателна структура (продуктови и технологични (процесни) иновации).

В икономиката концепцията за клъстерите е с много разнообразно съдържание. Под „клъстери” се разбират мрежови образувания от напълно различни видове – от иновационни системи до вериги за стойност.

Определящият фактор при създаването на иновационен клъстер е способността да се поддържа непрекъснатостта на процеса на създаване и усвояване на иновации чрез интегрирането на субекти от поне три институционални сфери: стопански субекти, университети и държава. Това налага създаването на система от връзки и взаимодействия, способна да се самоуправлява и да получава синергитичен ефект.

Необходимо е да се отбележи, че въпреки съществуването в световната практика на единни универсални подходи за създаване, управление и развитие на клъстери, правителствата на различните държави редовно разработват свои собствени инструменти за тяхната подкрепа. По този начин ЕС може да използва опита на развитите държави в използването на клъстерен подход и клъстерна политика, но е необходимо да се вземат предвид институционалните и психологическите характеристики на местната икономика. Както се доказва от европейския опит, регионалните и професионалните бизнес асоциации позволяват да се реализира такава необходимост, като те формират основата на модела за развитие на мрежовите взаимодействия на регионално ниво.

Към синергитичните ефекти на клъстера е необходимо да се добави синергията (полезното взаимодействие) на инвестициите и синергията на иновациите. Комбинацията от различни организационни структури в даден клъстер формира строго ориентирана система за разпространение на нови знания, технологии и иновации. В същото време формирането на мрежа от стабилни връзки между всички участници в иновационния клъстер е най-важното условие за ефективното превръщане на изобретенията в иновации, а иновациите в

конкурентни предимства. Клъстерите създават нов продукт или услуга чрез усилията на няколко предприятия или университети, което може да ускори тяхното разпространение в мрежата от делови взаимоотношения. Иновационната структура на клъстера спомага за намаляване на общите разходи за научни изследвания и развитие на иновациите с последващата им комерсиализация поради високата ефективност на производствената и технологична структура на клъстера. Това позволява на неговите членове последователно да извършват иновационни дейности за дълъг период от време.

Глава 2. Състояние и основни тенденции в развитието на селскостопанския сектор на Европейския съюз.

Във втория раздел на дисертацията са обобщени световният опит и насоките за иновационно икономическо развитие, изследвани са съвременните модели за развитие на селското стопанство в държавите от Европейския съюз и основните тенденции в устойчивото развитие на селското стопанство в Полша.

На настоящия етап, основните насоки в развитието на иновационната политика на държавите от Европейския съюз са: разработване на единно антимонополно законодателство, пряко финансиране на организации (фирми) с цел насърчаване на иновациите в областта на съвременните технологии, активно стимулиране на сътрудничеството между научните организации и производствения сектор, както и развитието на малките предприятия, провеждащи наукоемки дейности. Чуждестранният опит в иновационното развитие представлява интерес за държавите от Европейския съюз в качеството на еталон, който може да бъде адаптиран в съответствие с подходите на глобално ниво. В различните държави изходните условия и фактори, които определят възможностите за иновационни трансформации (икономически, научен, интелектуален, кадрови и технологичен потенциал; социални и културни характеристики, които влияят върху спецификата на управленските решения), се различават съществено.

За успешното осъществяване на иновационни дейности е необходимо да се осигури набор от условия, които да действат като основни фактори и предпоставки, влияещи върху нивото на иновационност на производството, управлението и търговската дейност, във всички сфери и връзки на националната

икономика. Основните условия, които характеризират иновационното развитие, са:

1. Среда, благоприятстваща създаването и внедряването на иновации.
2. Научно производство и техническа поддръжка на високотехнологични иновации.
3. Организационно-правна основа за осъществяване на иновационна дейност.
4. Инвестиции и финансова подкрепа за иновациите.
5. Човешки ресурси и интелектуален потенциал.
6. Информационна подкрепа на иновационната дейност, както и откритост на достъпа до информационни ресурси.
7. Рискове.

Изборът на стратегия за осъществяване на иновационните процеси, степента на готовност на организациите (фирмите) и индивидите за извършване на иновации и в крайна сметка резултатът от иновационното развитие, зависят от конкретното състояние и комбинация от горните фактори.

На този етап ЕС е лидер в развитието на биоикономиката в света, чиито характеристики са следните основни характеристики. Първо, биоикономиката е важна част от имиджа на икономиката на бъдещия ЕС. Един от приоритетите на настоящата европейска стратегия е укрепването на секторите на биоикономиката, включително привличане на допълнителни инвестиции и създаване на пазари. Също така тази стратегия включва внедряването на технологични и икономически решения, базирани на биотехнологии и природни технологии. Инвестиционната платформа трябва да играе важна роля в ранните етапи на производството или в ситуации, когато пазарните механизми не предоставят достатъчно стимули за преход към биотехнологии. Очаква се биоикономиката да създаде нови работни места в Европейския съюз. Второ, биоикономиката се счита в ЕС за ефективен инструмент за решаване на екологични проблеми, тъй като позволява да се намали отрицателното въздействие върху околната среда и да се използват по-ефективно наличните ресурси. Важно е прилагането на биоикономическата политика да води до синергични ефекти заедно с околната среда. Биоикономиката е в съответствие с парадигмата за нисковъглеродно развитие за минимизиране на въздействието върху климата в съответствие с целите на Парижкото споразумение за климата и целите на ООН за устойчиво развитие. Като се имат предвид екологичните аспекти на биоикономиката, трябва да се отбележи, че

стратегията на ЕС, актуализирана през 2018 г. в тази област, се нарича „Устойчива биоикономика или Европа: Укрепване на връзката между икономиката, обществото и околната среда“).

В същото време стратегията тясно интегрира задачите на кръговата икономика, официалният слоган на биоикономиката в Европа е „Биоикономика: европейският начин да използваме нашите природни ресурси“ („Биоикономика: европейският начин да използваме нашите природни ресурси“) . На трето място, биоикономиката за ЕС е важен елемент от приноса за осигуряване на енергийна сигурност и самозадоволяване с ресурси, включително селскостопански. Четвърто, биоикономиката в ЕС е инструмент за европейска интеграция и изпълнение на общоевропейски задачи от всяка страна членка. Органите на Европейския съюз активно работят по формирането на законодателството и разработването на препоръки в областта на биоикономиката. Тези препоръки се прилагат допълнително на национално ниво. От своя страна много страни от ЕС формират собствени концепции и подходи, свързани с биоикономиката и биологизацията на икономиката. Примери са Финландия, където се прилага „биоикономика, базирана на горите“, или Германия, където термините „биологизация на икономиката“ и „биологична трансформация на промишлеността“ се използват в официални документи. Също така на ниво регионални стратегии се появи понятието „биорегион“ (Лодзка декларация на биорегионите). ЕС прие стратегия, насочена към развитието на биообщности, включително биоселища, биоградове и биорегиони. Като цяло се очаква нарастване на ролята на биоикономиката в ЕС. Биоикономиката ще допринесе за постигането на социални, екологични и икономически цели чрез създаването на нови продукти и технологии с висока добавена стойност. То следва също така да спомогне за увеличаване на конкуренцията на пазара за производство на енергия и добив на суровини (поради появата на средни и малки предприятия, преработващи биомаса), както и увеличаване на разнообразието от икономически дейности. развитието на биоикономиката е неразривно свързано с използването на нови технологии и управление, което трябва да доведе до повишаване на конкурентоспособността както на отделните компании, така и на европейската икономика като цяло.

Като цяло, взаимодействието на различните държави трябва да взема предвид тясната координация между общите действия на участващите държави в

областта на външната търговия, антимонополната, инвестиционната и секторната индустриална политика. В тези условия иновационната дейност получава възможност да се реализира на базата на предимствата и полезните взаимодействия от националното и междудържавно сътрудничество.

Необходимо е да се обърне специално внимание на такива аспекти от опита на развитите държави за стимулиране на иновационния процес, като концентрацията на ресурси и средства върху приоритетни иновационни проекти за конкурентни технологии в определени отрасли; изграждането на клъстер от иновационни технологии, които осигуряват формирането на конкурентни индустрии с интензивно използване на знания.

Глава 3. Методологични инструменти за оценка и регулиране на регионалния пазар на хранителни продукти и логистични услуги.

В третия раздел на дисертационния труд е представена оценка на състоянието, осигуряването и мониторинга на продоволствената сигурност на държавите от Европейския съюз, определени са особеностите на формирането на пазара на биологични продукти и потребителския избор на иновационни хранителни продукти, обосновани се насоките за развитие на общия пазар на логистични услуги.

Системата за производство на храни е набор от социално-икономически отношения между хората с такива ключови компоненти като:

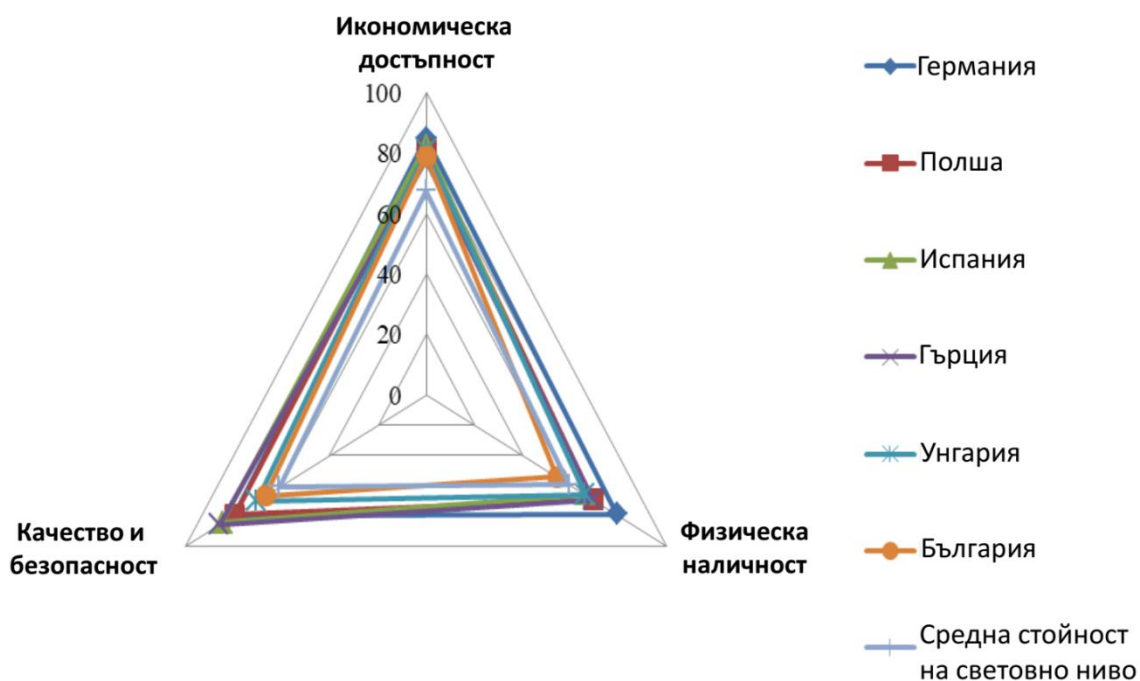
- производство на селскостопански суровини,
- преработка на животински и растителни продукти за последващата им консумация,
- инфраструктура, взаимодействието на чиито елементи (транспорт, търговия на едро, търговия на дребно, маркетинг) осигурява доставката на храни до потребителя,
- изхвърляне на опаковки и хранителни отпадъци,
- изследването и изучаването на пазара на храни в контекста на качеството на живот на населението (качество и безопасност на консумираните храни) и структурните блокове (елементите) на системата (икономически, политически, социално-културни и други) са взаимосвързани и

взаимозависими и определят степента на балансирано функциониране на системата за производство на храни.

Данните, представени в Таблица 3.1, показват, че Унгария, Полша, Испания и Германия имат много добро ниво на продоволствена сигурност; Гърция и България са на добро ниво.

Въз основа на изчисляването на Глобалния индекс за продоволствена сигурност (GFSI), нивото на продоволствена сигурност на различните държави по света се оценява с помощта на показатели за икономическа и физическа достъпност, качество и безопасност (Фиг. 3.1).

Фигура 3.1 – Интегрален показател за нивото на продоволствена сигурност на различни държави по света.

Източник: Собствена работа на автора

Системата от показатели по методологията на ФАО се състои от четири направления за оценяване на състоянието на продоволствената сигурност:

- наличие на хранителни продукти за задоволяване на хранителните потребности (възможности за собствено производство, загуби, запаси, внос и други),
- достъпност на хранителни продукти в подходящ обем и качество за всички социални групи от населението (възможност да се закупуват продукти в необходимия обем и на точното място),

- стабилност в доставките на храни (анализ на промените в цените и обемите на производство, както и отрицателното въздействие на социалните конфликти върху продоволствената сигурност с цел вземане на своевременни решения),
- консумация на храна (пълноценност и хранителен баланс от гледна точка на съдържанието на калории, протеини, микроелементи, както и отчитане на разпространението на анемия, забавяне на растежа, както и затлъстяването в резултат на небалансирано хранене, и други).

Световната система за продоволствено осигуряване се нуждае от подобрене, за да се подобри човешкото здраве и стабилността на околната среда. Основната промяна в посоката към устойчиви и здравословни диети до 2050 г. ще изисква значителни изменения, включително удвояване на приема на растителни храни, богати на витамини, като плодове, зеленчуци, бобови растения и ядки, като същевременно рязко се намали (с повече от 50% спрямо сегашните нива) глобалната консумация на храни с повишени количества на захар, както и на червено месо (главно поради намалената им консумация в държавите с високи доходи). Сегментът на биологичните храни се очаква да се превърне в един от ключовите двигатели на растежа на пазара на здравословни храни в близко бъдеще.

В процеса на изследването е установено, че в световната практика няма дефиниция на понятието „иновационен хранителен продукт“, като няма определени и класификационни признаци и критерии за тази група от продукти.

Насърчаването на иновациите представлява набор от мерки, насочени към предаване на информация за предимствата на иновациите към потенциалните потребители и стимулиране на желанието им да придобият дадена иновация, чрез използване на информационен продукт, реклама или инструменти за насърчаване на продажбите.

Целта на използването на инструменти за популяризиране на един иновационен хранителен продукт на пазара е да се информират потребителите за дадения иновационен продукт и за неговите свойства, да се формира образ на иновационен хранителен продукт, да се променят стереотипите за възприятие на продукта и да се стимулират участниците в системата за продажби.

По този начин, системата за популяризиране на иновационни хранителни продукти на потребителския пазар е държавата, производителя, сектора и

потребителя, които формират едно информационно пространство с цел реализиране на елементите на комуникационно въздействие върху обекта и предмета на популяризиране, за да се стимулира процеса на изграждане на търсене и предлагане на иновационни хранителни продукти.

Дадено е определение на понятието „иновационен хранителен продукт” – хранителен продукт, получен чрез прилагане на технологични иновации, който се характеризира с наличието на нови потребителски свойства (новост, подобрение, модификация), подобряващи качествените свойства на хранителния продукт или на технологията на производството му.

Изследването на категориите „иновация” и „иновационен хранителен продукт” дава възможност да се обоснове класификацията на тази група хранителни продукти. Следните характеристики трябва да се използват като основа на схемата за класификация на иновационните хранителни продукти:

1. Съгласно тяхното предназначение: продукти за ежедневна употреба, функционално предназначение, специализирано предназначение, обогатени биологични продукти и комбинирани продукти.
2. В зависимост от хранителната група: млечни продукти, месни продукти, рибни продукти, плодове и зеленчуци, сладкарски изделия, хлебни изделия, алкохолни и други продукти.
3. По област на иновационна трансформация: хранителни продукти, получени чрез използване на иновационни производствени технологии, хранителни продукти с неизползвани до дадения момент рецептурни компоненти, хранителни продукти с променени органолептични показатели за качество, хранителни продукти, произведени при отчитане на физиологичните нужди на различни категории от населението, нова опаковка.
4. В зависимост от модификацията на хранителния компонент: храни с модифициран въглехидратен компонент, храни с модифициран мастен компонент, храни с модифициран протеинов компонент, храни с модифицирано съдържание на витамини, храни с модифицирано съдържание на макро- и микроелементи.
5. По отношение на пазарния субект: продукти, които са нови за потребителя, за производителя, за вътрешния пазар, както и нови продукти за външния пазар.

Предложената класификация на иновационните хранителни продукти ни позволява да отбележим, че разработването, производството и продажбата на един иновационен хранителен продукт изпълнява икономическа функция за предприятията от селскостопанския и хранителен сектор, позволявайки разширяване на пазарите за продажби, навлизане в нови сегменти, повишаване на конкурентоспособността, увеличаване на печалбите в максимална степен, както и социална функция за обществото и потребителя, осигурявайки по този начин консумация на храна, която отговаря на физиологичните нужди на организма и допринася за жизнените функции и здравословния начин на живот.

Изследването предоставя възможност да се обосноват условията за осигуряване на логистичния процес в селскостопанския и хранителен сектор:

- организационни условия, които включват сключването на междурегионални споразумения за доставката на продукти от селскостопанския и хранителен сектор, съдействие при създаването и функционирането на търговски и изкупвателни организации, стокови борси, интегрирани асоциации в селскостопанския и хранителен сектор,
- регулаторно-правни условия, които включват разработването, приемането и прилагането на закони, наредби и други документи, регламентиращи производствените и логистичните дейности; система от нормативни документи, регулиращи вътрешната и външната търговска политика на държавата (ценообразуване, данъчно облагане, застраховане, финансова подкрепа и други),
- научно-методологични условия, които се основават на разработването и внедряването на ефективни и съвременни методи и технологии за логистични услуги в селскостопанския и хранителен сектор, обучение на квалифицирани специалисти, информационна поддръжка на търговските операции, формиране на система за планиране на материалния поток.

По време на изследването е установено, че най-важната характеристика на логистичните системи е интегралната съвкупност от елементи, които взаимодействат помежду си и отчитат целия комплекс от фактори, влияещи както върху размера на материалните запаси, така и върху интензивността на вътрешнопроизводствените логистични потоци (вътрешнопроизводствени, управленски, отраслови и регионални).

Специфична тенденция в развитието на логистичните системи в държавите-членки на ЕС е формирането на обща европейска система за стокообращение. Тя осигурява наличието на няколко основни логистични центъра и значително по-голям брой регионални центрове, взаимодействащи с тях. Това решение има за цел да оптимизира търговските потоци и да намали процеса на популяризиране на селскостопански продукти и храни на вътрешния пазар на ЕС, както и да разработи проекти на междудържавно ниво за развитие на европейска мрежа от логистични центрове.

Една от съвременните тенденции в развитието на логистичните услуги в селскостопанския сектор е засилването на ролята на информационните и консултантски услуги, чиято цел е своевременното предаване към селскостопанските производители на висококачествена информация, необходима за вземането на управленски решения. В ЕС пазарът на консултантски услуги осигурява приблизително 4-5% от БВП и 3-4 милиона работни места. На фона на цялото многообразие от възможности за селскостопанско-информационно обслужване могат да се разграничат следните най-разпространени модели на консултантски услуги:

- система за обучение и посещения, основана на създаването на пилотни предприятия, които впоследствие предават опит на компаниите в съседство,
- компании за селскостопански консултантски услуги, предоставящи консултантски услуги на организации,
- центрове за помощ, създадени в колежи и университети, които извършват селскостопански изследвания и предоставят консултантски услуги на фермерите.

По отношение на условията за развитие на регионалната интеграция се определят насоките за развитие на логистичната инфраструктура като начин за извършване на стопанска дейност и като вид икономическа дейност, които допринасят за популяризирането на селскостопански продукти и храни сред клиентите на едро и дребно. Новостта се състои в изразяването на законите на пазарния механизъм, като се вземат предвид стабилността, ефективността и целенасоченото функциониране на логистичната система.

Глава 4. Концептуален модел за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в контекста на цифровата трансформация.

В четвъртия раздел на дисертацията е разработена програма за управление на търговските рискове в селскостопанския и хранителен сектор, обосновано е формирането на институционален механизъм за развитие на регионалното публично-частно партньорство в цифровата икономика, разработен е концептуален модел за устойчиво иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор на държавите от Европейския съюз.

За да могат организациите (компаниите, фирмите) да функционират ефективно в селскостопанския и хранителен сектор в условия на несигурност и риск, ние изследваме възможностите за управление на търговските рискове. Методологичният подход към управлението на риска е да се разработят и реализират следните последователни етапи.

1. Изясняване на стратегията за развитие на компанията за бъдещето, за да се определят праговете стойности на критериите и показателите, които определят възможността за използване на основните процедури за управление на търговските рискове.
2. Предварителен подбор на търговските рискове.
3. Изготвяне на план за превантивни мерки.
4. Анализ на търговските рискове след изготвянето на плана за превантивни мерки.
5. Окончателното изготвяне на програмата за управление на риска (за да се подчертае плана за превантивни мерки, както и за да се представят за всеки един от рисковете стойностите на основните му характеристики – вероятността от щета и нейния възможен размер, хомогенност и брой на подобните рискове). Резултатът от окончателното изготвяне на програмата за управление на риска трябва да бъдат стойностите на максимално възможните, най-вероятните и очакваните загуби, преизчислени въз основа на резултатите от изпълнението на програмата за управление на риска.
6. Анализ на ефективността на програмата за управление на риска (с цел оценка на осъществимостта на нейното разработване и прилагане).

Този методологичен подход за управление на риска има за цел да намали риска от вземане на погрешно решение в момента на неговото приемане, както и да намали възможните отрицателни последици от решенията, взети на последващите етапи от тяхното изпълнение.

Организациите в селскостопанския и хранителен сектор трябва да създадат интегрирана система за управление на риска, която да обхваща всички видове рискове. Интегрираната система за управление на риска за организации в селскостопанския и хранителен сектор (IRMS) е комбинация от дейности, методология, спецификация на показатели и технологични решения (Фиг. 4.1).

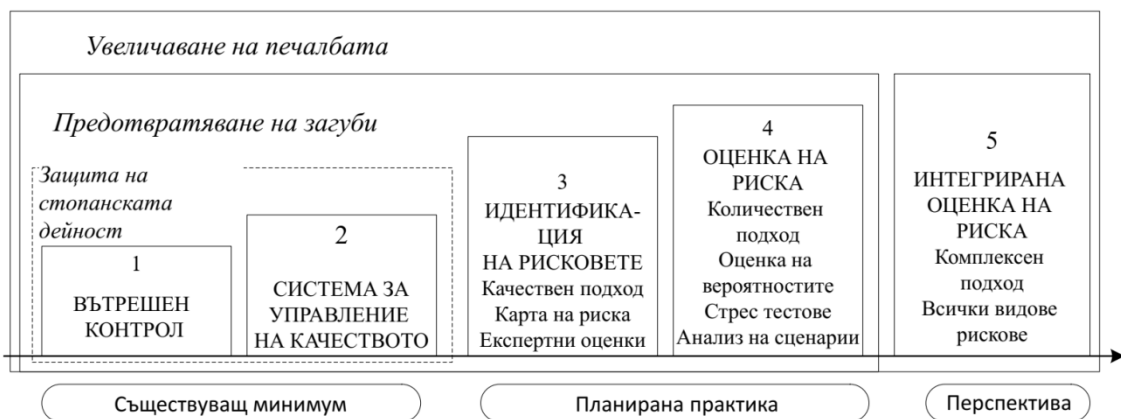
Фигура 4.1 – Концепция за интегрирана система за управление на риска.

Източник: Собствена работа на автора

Нека да разгледаме съществуващата система за управление на риска и да я сравним с предложената интегрирана система за управление на риска (Фиг. 4.2).

Фигура 4.2 – Цялостна система за управление на риска

Източник: Собствена работа на автора

Фигура 4.2 показва, че системата за управление на риска в организациите от селскостопанския и хранителен сектор е представена от минимални мерки (вътрешен контрол и система за управление на качеството), които осигуряват защита на стопанската дейност от рискове.

Препоръчително е организациите в селскостопанския и хранителен сектор да прилагат система за идентифициране на риска, основана на качествен подход, което означава използване на такива методи за идентифициране на риска като карта на риска и метод за експертна оценка. След идентифициране на рисковете се препоръчва те да бъдат оценени с помощта на количествен подход, включително оценка на вероятностите, стрес тестове и анализ на сценарии. По такъв начин прилагането на тези мерки ще издигне системата за управление на риска в селскостопанския и хранителен сектор на по-високо ниво, което ще предотврати загубите, причинени от различни рискове.

Важен фактор за иновационното развитие на икономиките на европейските държави е развитието на външната търговия.

Прогнозата за дела на износа на храни от различни европейски държави (Полша, Германия, Гърция и България) в общата структура на износа на стоки е показана в (Таблица 4.1).

Таблица 4.1 – Прогноза за дела на износа на храни от различни европейски държави в общата структура на износа на стоки.

Държава	2023 г.	2024 г.	2025 г.	Темп на растеж, % 2025 г./2023 г.
Полша	15,2	16,5	17,9	117,7
Германия	7,3	8,4	8,9	121,9
Гърция	23,3	23,9	24,6	102,9
България	18,0	19,7	21,1	117,2

Източник : Таблицата е изготвена въз основа на данни на ФАО

Съгласно изчисленията, до 2025 г. прогнозираната стойност на дела на износа на храни в Полша ще достигне 17,9% в общата структура на износа на стоки и услуги; в Германия – 8,9%; в Гърция – 24,6%, а в България – 21,1%.

Използвайки метода на матричното моделиране, ние ще направим прогноза за иновационното развитие на организациите в селскостопанския и хранителен сектор. Като изходни данни са взети следните количествени показатели:

- показатели, отразяващи иновационния потенциал: нематериални активи, разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) (софтуерни продукти), брой проекти в областта на НИРД,
- показатели, характеризиращи иновационната дейност: обем на разходите за технологични иновации, печалба от иновации,
- показатели, свързани с иновационната дейност: обем на иновационни продукти, обем на продуктите за износ.

Концептуалният модел за оценка на иновационното развитие създава цялостен поглед върху нивото на организациите в селскостопанския и хранителен сектор и позволява да се използва систематичен подход за разработване на обобщени показатели за иновационно развитие.

Ние оценяваме ефективността на функционирането на организациите в селскостопанския и хранителен сектор с помощта на следните показатели:

- V_{31} – рентабилност на иновационните продукти,
- V_{41} – рентабилност на иновационните продукти за износ,
- V_{51} – рентабилност на нематериалните активи,
- V_{61} – печалба на 1 служител, зает в научноизследователски и развойни дейности (НИРД),
- V_{71} – печалба на 1 парична единица, изразходена за НИРД,
- V_{32} – иновационна възвръщаемост на продуктите за износ,
- V_{42} – иновационна възвръщаемост на нематериалните активи,
- V_{52} – обем на иновационните продукти за i -ия на брой служител, зает в НИРД,
- V_{62} – възвръщаемост на разходите за НИРД,
- V_{72} – възвръщаемост на разходите за технологични иновации.

Коефициентът на ефективно развитие на организациите в селскостопанския и хранителен сектор (I_{ir}) има следния вид:

$$I_{ir} = \sqrt[10]{\prod_{j=1}^2 \prod_{i=3}^{11} V_{ij}} = \sqrt[10]{V_{31}V_{41}V_{51}V_{61}V_{71}V_{32}V_{42}V_{52}V_{62}V_{72}}, \quad (4.1)$$

където v_{ij} – индекс на промените в конкретен показател, разположен на i -ия ред, j -та колона; $i = \overline{3,1}$, $j = \overline{1,2}$;

Π – знак на продукта.

С помощта на матрицата е възможно да се оцени влиянието на всеки структурен елемент на иновационното развитие на организациите в селскостопанския и хранителен сектор върху интегралния показател, да се извърши обобщената им оценка и на тази основа да се разработят перспективните направления. За подобряване на ефективността на иновациите се използват обобщаващи показатели от второ ниво. Тяхното формиране и анализ се извършва с помощта на „елементни“ матрици, всяка от които е изградена на базата на първоначалните обемни показатели (Таблицы 4.2 – 4.4).

В представените матрици, за да се конструира обобщаващ индекс за оценка на ефективното развитие на организациите в селскостопанския и хранителен сектор се използва съотношението на иновационния потенциал и иновационната активност.

Изчислението на индексите от второ ниво се извършва по следния начин:

$I_{op} = \sqrt{B_{42} B_{52}}$ за матричния модел „обем на иновационните продукти – ресурси за иновационна дейност“;

$I_{ps} = \sqrt{B_{61} B_{71}}$ за матричния модел „печалба от продажбата на иновационни продукти – себестойност на иновационните дейности“;

$I_{pi} = \sqrt{B_{21} B_{31}}$ за матричния модел „печалба от продажбата на иновационни продукти – обем на иновационните продукти“.

Таблица 4.2 – Матричен модел за оценка на ефективното развитие (обем на иновационните продукти – ресурси за иновационна дейност)

Показатели		Обем на иновационните продукти (IP)	Нематериални активи (IA)	Брой на служителите, заети в НИРД
	Символи	IP	IA	NRD
Обем на иновационните продукти	IP		X24=IA/IP	X25=NRD/IP
Нематериални активи (IA)	IA	X42=IP/IA		X45=NRD/ IA
Брой на служителите, заети в НИРД	NRD	X52=IP/NRD	X54=IA/NRD	

Източник: Собствена работа на автора

Таблица 4.3 – Матричен модел за оценка на ефективното развитие (печалба от продажбата на иновационни продукти – себестойност на иновационните дейности)

Показатели		Печалба от продажбата на иновационни продукти	Разходи за НИРД	Себестойност на технологичната иновация
	Символи	PRO	RD	CTI
Печалба от продажбата на иновационни продукти	PRO		$X16=RD/PRO$	$X17=CTI/PRO$
Разходи за НИРД	RD	$X61=PRO/RD$		$X67=CTI/RD$
Себестойност на технологичната иновация	CTI	$X71=PRO/CTI$	$X76=RD/CTI$	

Източник: Собствена работа на автора

Таблица 4.4 – Матричен модел за оценка на ефективното развитие (печалба от продажбата на иновационни продукти – обем на иновационните продукти)

Показатели		Печалба от продажбата на иновационни продукти	Обем на иновационните продукти	Обем на производството за износ
	Символи	PRO	IP	EPR
Печалба от продажбата на иновационни продукти	PRO		$X12=IP/PRO$	$X13=EPR/PRO$
Обем на иновационните продукти	IP	$X21=PRO/IP$		$X23=EPR/IP$
Обем на производството за износ	EPR	$X31=PRO/EPR$	$X32=IP/EPR$	

Източник: Собствена работа на автора

В организациите от селскостопанския и хранителен сектор индексите от второ ниво са равни:

- за модела „обем на иновационните продукти – ресурси за иновационна дейност” са равни: 2018 г. – 0,559; 2019 г. – 1,255; 2020 г. – 1,227, което показва повишаване на ефективността при използване на ресурсите, което води до съответно увеличение на обема на производството на иновационни продукти,
- за модела „печалба от продажбата на иновационни продукти – себестойност на иновационните дейности” те са: 2018 г. – 0,602; 2019 г. – 0,563; 2020 г. – 1,312. Изчисленията показват, че през изследвания период

разходите за иновационни дейности са се увеличили, което съответно е повлияло на иновационното развитие на организациите,

- за модела „печалба от продажбата на иновационни продукти – обем на иновационните продукти” са равни: 2018 г. – 0,817; 2019 г. – 0,254; 2020 г. – 1,021, което показва увеличаване на иновационната активност на организациите, което допринася за увеличаване на показателите за ефективност вследствие на модернизацията на производството, както и на въвеждането на нови продукти и технологии.

На настоящия етап, в селскостопанския и хранителен сектор се наблюдава по-нататъшно задълбочаване на сътрудничеството в областта на научноизследователската и развойна дейност и повишаване на ефективността на иновациите и нивото на иновационния потенциал, което допринася за укрепване на конкурентните позиции на различните пазари. В изследването е представено определението на автора: иновационният потенциал на компаниите от селскостопанския и хранителен сектор като съвкупност от структурни елементи (финансови, производствени, управленски и интелектуални), които влияят върху иновационния процес. Системата от оценени показатели за иновационния потенциал на компаниите е показана в (Таблица 4.5).

Наборът от обобщените оценени показатели, представени в (Таблица 4.5), за иновационния потенциал на компаниите от селскостопанския и хранителен сектор, може да бъде променян и допълван в зависимост от целите и задачите на анализа.

Когато се вземат предвид многообразието на вътрешните ресурси на организацията и нивото на ефективност на тяхното използване за оценка на иновационния потенциал, е препоръчително да се приложи интегрална оценка и да се изчисли коефициентът на иновационен потенциал (CIP) съгласно формулата за средна геометрична стойност:

$$CIP = \sqrt[4]{K_1 \times K_2 \times K_3 \times K_4} \quad (4.2)$$

където K_1 , K_2 , K_3 , K_4 – стойности на показателите на структурните елементи на иновационния потенциал.

Таблица 4.5 – Системата от оценени показатели за иновационния потенциал на компаниите в селскостопанския и хранителен сектор

Наименование	Метод на изчисление
Финансови (К1)	
Коефициент на текуща ликвидност	$\frac{\text{Краткосрочни активи}}{\text{Краткосрочни пасиви}}$
Коефициент на финансова стабилност	$\frac{\text{Собствен капитал} + \text{Дългосрочни пасиви}}{\text{Общ размер на капитала}}$
Коефициент на финансиране	$\frac{\text{Собствен капитал}}{\text{Заемен капитал}}$
Производствени (К2)	
Възвръщаемост на активите	$\frac{\text{Обем на производството}}{\text{Средна годишна себестойност на материалните активи}}$
Коефициент на обновяване	$\frac{\text{Стойност на вписаните материални активи}}{\text{Стойност на материалните активи в края на годината}}$
Коефициент на амортизация на дълготрайните активи	$\frac{\text{Размер на амортизация на материалните активи}}{\text{Себестойност на материалните активи в началото на годината}}$
Управленски (К3)	
Коефициент на реална стойност на имуществото	$\frac{\text{Материални активи} + \text{Суровини} + \text{Незавършено производство}}{\text{Общ размер на капитала}}$
Коефициент на оборот на капитала	$\frac{\text{Приходи от продажбата на продукти}}{\text{Общ размер на капитала}}$
Възвръщаемост на продажбите	$\frac{\text{Печалба от продажбата на продукти}}{\text{Приходи от продажбата на продукти}}$
Интелектуални (К4)	
Дял на служителите, заети в НИРД	$\frac{\text{Брой служители, заети в НИРД}}{\text{Среден брой на служителите}}$
Коефициент на сигурност на интелектуалната собственост	$\frac{\text{Стойност на нематериалните активи (патенти, търговски марки)}}{\text{Дългосрочни активи}}$
Коефициент на ефективност на научните изследвания	$\frac{\text{Разходи за НИРД, софтуерни продукти}}{\text{Краткосрочни активи}}$

Източник: Собствена работа на автора

В зависимост от получената стойност на интегралния показател за иновационния потенциал на компаниите от селскостопанския и хранителен сектор, се определя неговото ниво (ниско, средно и високо), както и видовете иновационни дейности, които те са способни да извършват.

Класификацията на нивото на иновационния потенциал и видовете иновационни дейности на компаниите е показана в (Таблица 4.6).

Таблица 4.6 – Класификация на нивото на иновационния потенциал и видовете иновационни дейности на компаниите в селскостопанския и хранителен сектор

Стойност на интегралния показател CIP	Ниво на иновационния потенциал	Видове иновации
0-0,15	нисък	Ниска способност на компаниите от преработващата промишленост за иновации
0,16-0,30	среден	Способност на компаниите от преработващата индустрия да внедряват придобитите продукти, процесни, организационни и маркетингови иновации
0,31-0,5	висок	Способност на компаниите от преработващата индустрия да създават (разработват) и внедряват иновации

Източник: Собствена работа на автора

Извършените проучвания показват, че при изследване на иновационния потенциал на компаниите е необходимо, като се вземе предвид многообразието от вътрешни ресурси, да се обосноват факторите, влияещи върху повишаването на ефективността на неговото използване. Ние оценяваме иновационния потенциал на компаниите в селскостопанския и хранителен сектор на базата на интегрален подход, който се състои от следните етапи:

- Определяме и изчисляваме показателите, характеризиращи ефективността на предложените структурни елементи на иновационния потенциал и ги представяме в табличен вид.
- Изчисляваме коефициента на иновационен потенциал (CIP) по формулата (4.2).
- Класираме компаниите по групи въз основа на получените стойности на коефициента на иновационен потенциал и определяме съответните видове иновационна дейност.
- Проверка на място в предприятия от селскостопанския и хранителен сектор.

По този начин иновационната дейност представлява комплексна характеристика на иновационното развитие на компаниите в селскостопанския и хранителен сектор, включваща резултатите от иновационните дейности (икономически, научни и други), която влияе върху увеличаването на техния иновационен потенциал. Следователно ефективността на иновационните дейности на компаниите в селскостопанския и хранителен сектор се определя от степента на преобразуване на иновационния потенциал в крайните резултати от тяхната дейност.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Основните научни резултати от дисертацията:

1. Определението на автора на понятието „иновация” е представено като: комплексен резултат от практическите дейности на стопанските субекти при създаването и внедряването на нови продукти, нови технологии и методи за управление с цел повишаване на конкурентоспособността и ефективността компаниите в селскостопанския и хранителен сектор.
2. Обоснована е концепцията за иновационно развитие на селскостопанския и хранителен сектор в съвременните условия, която представлява комплексно използване на интензивни на знания производствени фактори и условия, обосноваване на формите, видовете и направленията за развитие и внедряване на иновации, институционални рамки, които осигуряват продоволствената сигурност на държавите и допринасят за устойчив икономически растеж на националната икономика.
3. Изследвани са методологичните подходи за формиране на междумрежови иновационни клъстерни структури, като са подчертани техните характеристики: биотехнологии, информационни и компютърни технологиию.
4. Разработена е методология за популяризиране и потребителски избор на иновационни хранителни продукти. В изследването е дадено определение за „иновационен хранителен продукт” – това е хранителен продукт, получен чрез използване на технологични иновации, който се характеризира с наличието на нови потребителски свойства (новост, подобрение, модификация), подобряващи качествените свойства на хранителния продукт или на технологията на производството му.
5. Разработена е програма за управление на търговските рискове в селскостопанския и хранителен сектор. Методическият подход към управлението на риска се решава при проектирането и прилагането на реалността.
6. Разработен е институционален механизъм за създаване и развитие на регионално публично-частно партньорство.
7. Изготвена е прогноза за устойчивото иновационно развитие на селскостопанския сектор в държавите от ЕС.

8. Обосновани са перспективните насоки за развитие на иновационния процес в селскостопанския и хранителен сектор, включително цялостна методология за оценка, която позволява да се отчете въздействието на иновационния потенциал, иновационната активност и иновационната дейност върху подобряването на ефективността на производството.
9. Предложени са мерки и препоръки за формиране на институционален механизъм за развитие на публично-частни партньорства в рамките на цифровата икономика, който включва, наред с електронна платформа, също така и център за компетенции за формиране на мрежови връзки, и интелигентна електронна платформа.

V. СПИСЪК НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ

1. **R. Jurczak.**, Etyka zawodowa funkcjonariuszy służb państwowych. Bezpieczeństwo wewnętrzne – wybrane aspekty praktyczne. Red. K. Przybyszewska, W. Nowiak, s. 135-161. Akademia Nauk Stosowanych w Koninie. Poznań-Konin 2023. ISBN 978-83-67287-57-9, ISBN 978-83-65038-48-7
2. **R. Jurczak.**, A. Ciastowicz., Ochrona i bezpieczeństwo ludzi, mienia i przestrzeni. Bezpieczeństwo wewnętrzne – wybrane aspekty praktyczne. Red. K. Przybyszewska, W. Nowiak, s. 163-187. Akademia Nauk Stosowanych w Koninie. Poznań-Konin 2023. ISBN 978-83-67287-57-9, ISBN 978-83-65038-48-7
3. Мицкевич Б., Мицкевич П., **Юрчак Р.** Развитие биоэкономики в условиях цифровой трансформации. ЦИФРОВИЗАЦИЯ: ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВОМ. Материалы докладов 87-й научно-технической конференции проф.,ско-преподавательского состава, научных сотрудников и аспирантов 31 января - 17 февраля 2023 года., с. 102-105. «Белорусский государственный технологический университет», Минск 2023.
ISBN 978-985-897-105-2
4. **R. Jurczak**, MECHANISM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE AGRICULTURAL FOOD SECTOR IN THE CONTEXT OF REGIONAL ECONOMIC INTEGRATION. Monograph. Scientific Publisher. Scientific Association Institute of Economy and Market, s. 4-326. Szczecin 2023. ISBN 978-83-89393-48-7
5. **R. Jurczak**, Rozwój i monitorowanie jakości usług publicznych. Gospodarka i administracja publiczna – wybrane aspekty praktyczne. Red. R. Piechota, R. Rogaczewski, s. 137-165. ANS w Koninie. Poznań-Konin 2022. ISBN 978-83-67287-44-9
6. **R. Jurczak.**, M. Zawidzki., Organizacja i funkcjonowanie jednostek samorządu terytorialnego. Gospodarka i administracja publiczna – wybrane aspekty praktyczne. Red. R. Piechota, R. Rogaczewski, s. 191-219. ANS w Koninie. Poznań-Konin 2022. ISBN 978-83-67287-44-9
7. B. Mickiewicz., E. Volkova., **R. Jurczak.**, The Global Market for Potato and Potato Products in the Current and Forecast Period, *European Research Studies Journal Volume XXV*, Issue 3, 2022, pp. 740-751. ISSN 1108-2976, DOI: 10.35808/ersj/3062
8. B. Mickiewicz., P. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, РЕАЛИЗАЦИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРОБИЗНЕСА ПОЛЬШИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ. ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЯ ПИЩЕВЫХ ПРОИЗВОДСТВ. Материалы XIV Международной научно-технической конференции. Том 2. 21–22 апреля 2022 года. Могилев 2022, s. 208-209. ISBN 978-985-7281-25-1

9. B. Mickiewicz., P. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, РЕЙТИНГ УРОВНЯ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ РАЗЛИЧНЫХ СТРАН. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА. Гродно, 27 мая 2022 года. Гродно 2022., s. 108-110. ISBN 978-985-537-184-8
10. W. Brocki., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Economic and environmental aspects of industrial fishery in the Baltic. *Homo Sapiens an Environment. Monograph.* W. Wawrzyniak, T. Zaborowski. Gorzów Wlkp. – Poznań 2021., s. 41-55. ISBN 978-83-66246-37-9
11. B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Barriers to the Development of Green Economy in Rural Areas of Selected Districts of the Greater Poland Province. *European Research Studies Journal Volume XXIV, Issue 2, 2021. pp. 314-324 (Submitted 05/03/21, 1st revision 09/04/21, 2nd revision 02/05/21, accepted 20/05/21).* ISSN 1108-2976, DOI: 10.35808/ersj/2128
12. **R. Jurczak.**, F. Szmatuła., T. Rudnicki., J. Korentz., Wpływ mielonego szkła z recyklingu na wytrzymałość i trwałość betonów o niskiej klasie wytrzymałości. *Czasopismo: Materiały Budowlane*, Tom. nr 11, s. 41-46. 2021. ISSN 0137-2971
DOI [10.15199/33.2021.11.07](https://doi.org/10.15199/33.2021.11.07)
13. **R. Jurczak.**, Dynamic analysis and forecast of effective development of the agri-food sector of European countries, 2021. *VUZF Review*, 6 (2), c. 182-189.
<https://doi.org/10.38188/2534-9228.21.2.21>
14. **R. Jurczak.**, Methodology for assessment of food security of countries, 2021. *VUZF Review*, 6(3),c. 30-36. <https://doi.org/10.38188/2534-9228.21.3.04>
15. J. Korentz., **R. Jurczak.**, F. Szmatuła., T. Rudnicki., Właściwości nawierzchni betonowej autostrady A18 po 82 latach eksploatacji. *Czasopismo: Stowarzyszenie Producentów Cementu. Budownictwo, Technologie, Architektura.* Tom 2021/4, s. 68-71. ISSN: 1644-745X.
16. M. Jurczak-Imperowicz., **R. Jurczak.**, Neuroedukacja a niespecyficzne problemy w nauce dzieci i dorosłych. *Roczniki Pedagogiczne* 11(47) NS 2019. [w:] *Wyzwania współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej – od teorii do praktyki.* Red. n. ks. Prof. Marian Nowak. Towarzystwo Naukowe KUL. Katolicki Uniwersytet Lubelski 2019, s. 173-181.
DOI: [10.18290/rped.2019.11s-12](https://doi.org/10.18290/rped.2019.11s-12)
17. **Роберт Юрчак.**, Приоритеты Программы развития сельских районов на 2014–2020 гг. в сфере применения инструментов государственной поддержки. Актуальные проблемы устойчивого развития агропромышленного комплекса. *Материалы XII Международной научно-практической конференции.* Под редакцией академика В. Г. Гусакова, р. 273-280. Минск: Институт системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2018. ISBN 978-985-7149-29-2

18. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Performance characteristics of activities in priority 3 of Rural Development Program 2014-2020. Economic Sciences for Rural Development. 2018, Zeszyt: 47, s. 203-212. ISSN 1691-3078
19. **R. Jurczak.**, D. Wiliński., M. Budkowska., Wspieranie przedsiębiorczości elementem kreowania rozwoju lokalnego na przykładzie miasta Konina w latach 2015-2017. [w:] Konkurencyjność i rozwój regionów w warunkach integracji europejskiej i globalizacji. Red. n. A. M. Horodecka, M. Odlanicka-Poczobutt. Politechnika Śląska – zeszyty naukowe. Gliwice 2018., s. 169-186. DOI: [10.29119/1641-3466.2018.129.12](https://doi.org/10.29119/1641-3466.2018.129.12)
20. Мицкевич А., Мицкевич Б., **Юрчак Р.**, Институциональная поддержка охраны окружающей среды в сельском хозяйстве и в сельских районах. Современные технологии сельскохозяйственного производства: сборник научных статей по материалам XX Международной научно-практической конференции. Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь, УО "Гродненский государственный аграрный университет". - Гродно, 2017. - с. 126-134. ISBN 978-985-537-100-8
21. A. Zimny., **R. Jurczak.**, Higher Education in the European, All-Polish and Supraregional Strategies of Socio-Economic Development, "Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce" 2017, nr 24, s. 389-405. ISSN 2391-9167
22. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Консультативная система в сельском хозяйстве в новой финансовой программе на 2014-2020 годы. Современные технологии сельскохозяйственного производства: сборник научных статей по материалам XX Международной научно-практической конференции, s. 134-139, 2017. ISSN 2225-5796
23. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, S. Lisiak., Process of shaping of institutional support for agricultural sector in Poland. Proceedings o the 2017 International Conference "ECONOMIC SCIENCE FOR RURAL DEVELOPMENT" No 44 Jelgava, LLUESAF, 27-28 April 2017, pp. 116-125, ISSN 1691-3078. ISSN 2255-9930 on line, ISBN 978-9984-48-260-6
24. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, The new phenomena in the organic farming in the context of actions included in the 2014-2020. Rural Development Programme (RDP). Proceedings o the 2016 International Conference "ECONOMIC SCIENCE FOR RURAL DEVELOPMENT" Volume 41, Page 114-122, Jelgava. Published 2016, ISSN 1691-3078
25. B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Comparative Analysis of Means for Financial Support of the Common Agricultural Policy in 2007-2013 as in Relation to 2014-2020. WSPÓLCZESNE PROBLEMY EKONOMICZNE. Zeszyt: 12, Strony: 59-71. 2016. DOI: [10.18276/wpe.2016.12-05](https://doi.org/10.18276/wpe.2016.12-05)
26. A. Zimny., **R. Jurczak.**, Multidimensional Analysis of Sustainable Development in Countries of Central and Eastern Europe, "Journal of Agribusiness and Rural Development" 2016, nr 1 (39) s. 207-214. DOI 10.17306/JARD.2016.24

27. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Характерные черты новой программы развития сельских районов на 2014-2020 гг. CHARACTERISTIC FEATURES OF THE NEW PROGRAM OF RURAL DEVELOPMENT FOR 2014-2020. Сельское хозяйство - проблемы и перспективы. Т. 34. Научная редакция V. K. Pestis - Экономика (Вопросы аграрной экономики), с. 174-179. 2016. Гродно: ГГАУ 2016. ISBN 978-985-537-094-0
28. **R. Jurczak.**, S. Lisiak., Możliwości stworzenia klastrów i innych powiązań interesariuszy szansą na rozwój Obszaru Funkcjonalnego Aglomeracji Konińskiej. Marketing i Rynek 2016, nr 10, Red. nauk. I. Rutkowski. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Uniejów, s. 215-229. ISSN 1231-7853
29. A. Zimny., **R. Jurczak.**, *Szkolnictwo wyższe w europejskich, ogólnopolskich i ponadregionalnych strategiach rozwoju społeczno-gospodarczego*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Ekonomiczne wyzwania zrównoważonego i stabilnego rozwoju gospodarczego w Polsce w latach 2015-2020”, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, s. 168-180 Szczecin, 2016 r. ISBN/ISSN [978-83-7663-339-8](#)
30. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, *Process of Expanding the European Union Through Accession of New Member States*. Сельское хозяйство - проблемы и перспективы: сборник научных трудов/Учреждение образования "Гродненский государственный аграрный университет". Научная редакция V. K. Pestis - Гродно, 2015. - Т. 28: Экономика (Вопросы аграрной экономики). - с. 249-260. ISBN: 978-985-537-073-5
31. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Historical Conditions of the Functioning of Agricultural Cooperatives in Poland. Сельское хозяйство - проблемы и перспективы: сборник научных трудов/Учреждение образования "Гродненский государственный аграрный университет". Научная редакция V. K. Pestis - Гродно, 2015. - Т. 28: Экономика (Вопросы аграрной экономики). - с. 238-248. ISBN: 978-985-537-073-5
32. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, West Pomeranian University of Technology Process of Expanding the European Union Through Accession of New Member States, Vestnik Belorusskoj Gosudarstvennoj Sel'skohożajstvennoj Akademii Bulletin of the Belarussian State Agricultural Academy No 3. Gorki, 2015. ISSN 2225-5796
33. A. Mickiewicz., B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Charakterystyka obśestvenno-professional'nych organizacji krest'an, dejstvuuših v sel'skoj mestnosti v Pol'se, [w:] Sel'skoe hazajstvo: problemy i perspektivy: sbornik naučnych trudov. Т. 28. Экономика (Voprosy Agrarnoj Ekonomiki), red. V. K. Pestisa Grodno: Grodnenskij Gosudarstvennyj Agrarnyj Universitet. Grodno, 2015. ISBN 978-985-537-184-8
34. B. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Characteristics of the multiannual financial framework within the context of the common agricultural Policy. Economic Science for Rural Development, Issue 39, Page 68-78, Published 2015. ISSN 1691-3078

35. A. Mickiewicz., A.N. Kostaev., **R. Jurczak.**, B. Mickiewicz., Transgranicnoe sotrudnicestvo kak mehanizm razwyitia prigraničnykh sel'skikh territorij, Agrarnaja Nauka Evro-Severo Yostoka, no. 2 (39). Sankt Petersburg 2014. ISSN 2072-9081
36. A. Zimny., **R. Jurczak.**, Statistical analysis of the allocation of EU funds in the Greater Poland Province [w:] Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis 314 Oeconomica 77/4 Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, s. 177-188. Szczecin, 2014. Identyfikator YADDA bwm1.element.agro-1340f33c-dd17-4b37a4591ec78e6827bc.
37. A. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Comparison of prices for agricultural land before and after the Polish accession to the European Union. Сельское хозяйство - проблемы и перспективы: сборник научных трудов/Учреждение образования "Гродненский государственный аграрный университет". - Гродно, 2014. - Т. 27: Экономика (Вопросы аграрной экономики). - с. 294-299. ISBN 978-985-537-063-6
38. A. Zimny., **R. Jurczak.**, The socio-economic conditions of the development of rural border areas [w:] Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis 306 Oeconomica 73, Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, s. 109-119. Szczecin 2013. Identyfikator YADDA bwm1.element.agro-748dde81-b925-4d26-ad8f7f7d02ecdd6d.
39. A. Zimny., **R. Jurczak.**, Management of rural areas in the light of functioning of local action groups [w:] Polska wieś w aspekcie rozwoju zrównoważonego – Europa inwestująca w obszary wiejskie pod red. B. Mickiewicza, Wydawnictwo Stowarzyszenia Naukowego Instytut Gospodarki i Rynku, Szczecin 2013. ISBN: 83-89393-20-4
40. A. Mickiewicz., **R. Jurczak.**, Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju przygranicznych obszarów wiejskich na przykładzie euroregionu "Niemen", Współpraca transgraniczna na obszarach pogranicza, pod red. Z. Tomczonek, Politechnika Białostocka, Białystok, 2013 s. 134-156. ISBN 8362582413, 9788362582419
41. **R. Jurczak.**, Ekonomiczno-społeczne procesy zmian na obszarach wiejskich północno-wschodniej Polski. Monografia. Wydawnictwo Naukowe. Towarzystwo Naukowe Instytut Gospodarki i Rynku., s. 275. Szczecin 2013. ISBN: 978-83-89393-03-6.

ДЕКЛАРАЦИЯ НА АВТОРА

Аз, долуподписаният

Роберт Юрчак (Robert Jurczak), Кандидат за докторска степен,
Катедра „Финанси”,

ДЕКЛАРИРАМ,

че моята дисертация и автореферат на тема:

МЕХАНИЗЪМ ЗА ИНОВАЦИОННО РАЗВИТИЕ В
СЕЛСКОСТОПАНСКИЯ И ХРАНИТЕЛЕН СЕКТОР В КОНТЕКСТА
НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ

представени пред Академичния съвет, са написани изцяло от мен.
Всички литературни източници, които съм използвал, са цитирани в
съответствие с правилата.

София
2023 г.